

Hallintovaliokunta

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa

Tulevaisuusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa (VNS 3/2020 vp): Asia on saapunut hallintovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava tulevaisuusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Sami Pirkkala, valtioneuvoston kanslia
- kehittämisjohtaja Harri Martikainen, sisäministeriö
- neuvotteleva virkamies Päivi Kantanen, työ- ja elinkeinoministeriö

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Poliisihallitus
- Maahanmuuttovirasto
- Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto
- Kriisinhallintakeskus
- Suomen Kuntaliitto
- Ammattiliitto Pro ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Julkisanalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry
- Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

Valiokunnan lausunto HaVL 2/2021 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Globaali kestävä kehitys Agenda 2030 on hyväksytty YK:n huippukokouksessa syyskuussa 2015, ja sen toimeenpano on käynnistynyt vuoden 2016 alussa. Toimintaohjelman tavoitteena on kääntää globaali kehitys uralle, jossa ihmisten hyvinvointi ja ihmisoikeudet sekä talouden vauraus ja yhteiskuntien vakaus turvataan ympäristön kannalta kestävällä tavalla. Tavoitteena on myös poistaa äärimmäinen köyhyys maailmasta.

Suomi on saadun selvityksen mukaan tuoreimmassa vuoden 2020 maavertailussa Euroopan kärjessä Agenda 2030:n toimeenpanossa. Suomi on saavuttanut tai saavuttamassa köyhyyden vähentämiseen, terveyteen, koulutukseen, veteen ja energiaan, eriarvoisuuden vähentämiseen sekä rauhaan ja oikeusvaltioon liittyvät tavoitteet. Suurimmat haasteet liittyvät ilmastonmuutokseen, kulutus- ja tuotantotapoihin, luonnon monimuotoisuuteen sekä kehitysyhteistyörahoituksen tasoon. Pohjoismaisessa vertailussa Suomi on Ruotsia ja Tanskaa jäljessä erityisesti sukupuolten välisessä palkkatasa-arvossa, asukasluvuun suhteutetuissa hiilidioksidipäästöissä, koulutuksen tai työn ulkopuolella olevien nuorten määrässä sekä kehitysrahoituksen määrässä. Globaalin vastuun toteuttaminen ja kulutus- ja tuotantotapojen muutostarpeet ovat kaikille Pohjoismaille yhteisiä kehityskohteita. Valiokunta pitää tärkeänä, että Agenda 2030:n kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista ja niiden vaikutuksia seurataan ja arvioidaan kokonaisvaltaisesti.

Käsiteltävänä oleva selonteko on Suomen kansallinen toimeenpanosuunnitelma, jossa kuvataan 17 kestävä kehityksen tavoitteen toteutumisen tilanne ja hallituksen toimet niiden edistämiseksi, kansallista toimeenpanoa ohjaavat politiikkaperiaatteet sekä toimeenpanon organisointi, seuranta ja arviointi. Valiokunta toteaa, että hallinnossa tehdään jatkuvasti myös muita kestävä kehitystä edistäviä toimenpiteitä, joita ei ole kirjattu selontekoon. Myös 1.12.2020 julkaistun uuden julkisen hallinnon strategian lähtökohtana on ollut taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöllinen kestävyys. Strategia ohjaa ja vahvistaa koko julkisen hallinnon uudistamista.

Hallintovaliokunta on antanut vaalikaudella 2015—2019 laaditusta ensimmäisestä Agenda 2030 -selonteosta lausunnon (HaVL 10/2017 vp), jossa valiokunta on tarkastellut selontekoa lähinnä toimialaansa kuuluvien sisäisen turvallisuuden ja maahanmuuttajien kotouttamisen näkökulmasta. Mainittujen kokonaisuuksien lisäksi hallintovaliokunta korostaa kuntien keskeistä roolia toimintaohjelman tavoitteiden toimeenpanossa.

Sisäinen turvallisuus

Turvallinen yhteiskunta on myös kestävä kehityksen edellytys muuttuvassa toimintaympäristössä. Toisaalta yhteiskunnan kokonaisturvallisuus ja yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ovat riippuvaisia kestävä kehityksen toteutumisesta. Näin ollen sisäisen turvallisuuden haasteet kytkeytyvät kestävä kehityksen tavoitteisiin ja periaatteisiin.

Hallintovaliokunta on kuvannut Suomen sisäisen turvallisuuden tilaa ja haasteita kattavasti edellisestä sisäisen turvallisuuden selonteosta antamassaan mietinnössä (HaVM 5/2017 vp). Valiokunta toteaa, että uusi sisäisen turvallisuuden selonteko on määrä antaa eduskunnalle kuluvalle

Valiokunnan lausunto HaVL 2/2021 vp

kevätistuntokaudella 2021. Hallintovaliokunta tulee sitä käsitellessään perehtymään tarkoin muun muassa sisäisen turvallisuuden tilannekuvaan ja toimintaympäristön muutoksiin. Valiokunnan käsittelyssä on parhaillaan myös ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko (VNS 4/2020 vp), josta hallintovaliokunta antaa lausunnon ulkoasiainvaliokunnalle. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan keinoin vaikutetaan myös sisäiseen turvallisuuteen. Vastaavasti sisäisen turvallisuuden toimenpiteet tukevat myös ulkoista turvallisuutta.

Valiokunta on saanut asiantuntijakuulemisessa tilannekatsauksen erityisesti Agenda 2030:n tavoitteiden 5, 10 ja 16 toteutumisesta sisäisen turvallisuuden näkökulmasta. Suomi sijoittuu kansainvälisissä vertailuissa erinomaisesti, kun mitataan arjen turvallisuutta ja yhteiskuntarauhaa sekä demokratiaa ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Suomessa myös luotetaan viranomaisiin ja oikeusjärjestelmään. Esimerkiksi poliisibarometrin mukaan turvallisuusviranomaisiin luottaa paljon tai erittäin paljon 86 prosenttia vastaajista. Turvallisuuden tunnetta mitattaessa Suomea pitää turvallisena maana 87 prosenttia vastaajista.

Turvallisuuden merkittävimmät eriarvoisuustekijät liittyvät Suomessa väkivallan, onnettomuuksien, syrjinnän ja viharikosten sekä eri tavoin ilmenevän kaltoinkohtelun uhkaan. Esimerkiksi syrjintä ja viharikokset kohdistuvat ennen kaikkea erilaisiin vähemmistöihin. Suurin osa poliisille ilmoitetuista epäillyistä viharikoksista (n. 70 %) liittyy uhrin etniseen tai kansalliseen taustaan. Rikosten tekeminen, niiden uhriksi joutuminen sekä tapaturmat ja onnettomuudet liittyvät usein huono-osaisuuteen, joka kasautuu samoille henkilöille ja saattaa olla ylisukupolvista. Covid-19-epidemian aikana ja sen pitkittyessä on havaittu, että riskiryhmien osalta pahoinvointi on vaarassa kasvaa, millä voi olla vaikutuksia myös sisäiseen turvallisuuteen.

Valiokunta pitää huolestuttavana, että pitkään jatkunut vuotuinen henkirikosten määrän lasku on vuosina 2018 ja 2020 ainakin tilapäisesti katkennut. Saadun selvityksen mukaan vielä ei voida arvioida, onko kyse lyhytaikaisesta vai pysyvämmästä trendimuutoksesta. Lisäksi huolestuttavaa on, että lasten ja nuorten pahoinvointi on kasvanut covid-19-epidemian aikana. Poliisi pyrkii puuttamaan nuorten rikoskierteeseen esimerkiksi laajentamalla Ankkuri-toimintamallin kaikille poliisilaitoksille.

Valiokunta kiinnittää huomiota myös erityisesti lisääntyneen maahanmuuton myötä yleistyneen ihmiskaupan ja siihen liittyvän rikollisuuden torjuntaan. Ihmiskauppaa tapahtuu Suomessa yhä enemmän, mutta se myös tunnistetaan aiempaa paremmin. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ohjautuneiden uhrien määrä onkin viime vuosien aikana moninkertaistunut. Merkittävän osan ihmiskaupasta arvioidaan kuitenkin edelleen jäävän piiloon. Tällä hetkellä noin kolmasosassa tapauksia uhrit ovat joutuneet hyväksikäytön kohteeksi Suomessa, kun aiemmin suurempi osa uhreista esiin tulleissa tapauksissa oli joutunut ihmiskaupan uhriksi ulkomailla. Valiokunta pitää myönteisenä, että poliisille on osoitettu lisäresursseja ihmiskaapparikosten paljastamiseen ja tutkimiseen erikoistuvan ryhmän perustamiseen. Ihmiskaupan vastainen työ edellyttää muun muassa tehokasta ennalta estävää toimintaa, laadukasta ihmiskaapparikostutkintaa sekä toimivaa auttamisjärjestelmää ja uhreista huolehtimista.

Siviilikriisinhallintooperaatioissa työskennellään juurisyihin vaikuttamiseksi laittoman maahan-tulon, ihmissalakuljetuksen, rajat ylittävän huume- ja asekaupan sekä terrorismin ja väkivaltaisen ekstremismin estämiseksi lähtö- ja kauttakulkumaissa. Kehitettäessä kohdemaiden hallintoa

Valiokunnan lausunto HaVL 2/2021 vp

ja yhteiskuntaa turvallisuussektorilla, lainvalvonnassa, rajaturvallisuudessa ja oikeushallinnossa tuetaan samalla kaiken muun kehityksen edellytyksiä mukaan lukien kestävä rauha ja kestävä kehitys. Suurin osa Suomen siviilikriisinhallintatehtäviin lähettämistä henkilöistä on oikeus- ja siasasioiden henkilöstöä. Noin 40 prosenttia asiantuntijoista on naisia.

Valiokunta toteaa, että kestävä kehitys tavoitteisiin liittyviä toimenpiteitä toteutettaessa on otettava huomioon viranomaisten erityispiirteet ja löydettävä sellaiset keinot, joilla tavoitteet voidaan toteuttaa viranomaisten suorituskykyä ja tehtävien hoitoa vaarantamatta. Valiokunta korostaa tässäkin yhteydessä sisäisen turvallisuuden viranomaisten riittävän resursoinnin välttämättömyyttä.

Kuntien rooli suositusten toimeenpanossa

Valiokunta toteaa, että kunnilla keskeinen rooli Agenda 2030:n kestävä kehitys tavoitteiden käytännön toteuttamisessa eikä ilman kuntien panostusta tavoitteisiin päästä. Selonteossa ei ole valiokunnan mielestä riittävällä tavalla huomioitu kuntien roolia. Valiokunta pitää tärkeänä, että kuntien toimintaedellytyksiin myös kestävä kehitys tavoitteiden toimeenpanossa kiinnitetään nykyistä enemmän huomiota.

Kuntien toiminta kytkeytyy lähes kaikkiin toimeenpanosuunnitelman tavoitteisiin. Kuntien toimenpiteet liittyvät esimerkiksi koulutuksen, hoivan, kestävä alueidenkäytön ja liikkumisen sekä yhdyskuntien rakentamisen ja palvelujen, kuten vesi- ja jätehuollon, järjestämiseen. Kuntien toiminta kytkeytyy ruokaan ja ravitsemukseen, energiaan, luonnonjärjestelmiin, kaupunkeihin ja kaupungistumiseen sekä hyvinvointiin ja osallisuuteen. Kuntien rooli eriarvoisuuden vähentämisessä on keskeinen.

Yli puolet suomalaisista asuu kunnassa, joka on asettanut valtiotakin kunnianhimoisempia ilmastotavoitteita ja etenee näitä tavoitteita kohti suunnitelmallisesti. Kunnilla on kuitenkin keskenään erilaisia tarpeita ja mahdollisuuksia tavoitteiden toteuttamiseen. Valiokunta kiinnittää tässäkin yhteydessä huomiota kuntien toimintaedellytysten ja resurssien turvaamiseen. Valiokunta korostaa myös sosiaalisen, ekologisen ja alueellisen oikeudenmukaisuuden merkitystä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Hallintovaliokunta esittää,

että tulevaisuusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Valiokunnan lausunto HaVL 2/2021 vp

Helsingissä 17.2.2021

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Riikka Purra ps
varapuheenjohtaja Mari-Leena Talvitie kok
jäsen Tiina Elo vihr
jäsen Jussi Halla-aho ps
jäsen Eveliina Heinäluoma sd
jäsen Hanna Holopainen vihr
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Anna-Kaisa Ikonen kok
jäsen Aki Lindén sd
jäsen Mats Löfström r
jäsen Mauri Peltokangas ps
jäsen Juha Pylväs kesk
jäsen Matti Semi vas
jäsen Heidi Viljanen sd
jäsen Ben Zyskowicz kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Henri Helo